

XI. évf. 124. sz. 2020. január

KAKTUSZ ÉS POZSGÁS

A Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság internetes újságja

„Sok érték veszett már el az emberiség kárára úgy, hogy azok, kik sok tapasztalatot hordtak össze önmagukban, azt üzleti titokként szigorúan megőrizték s magukkal vitték a másvilágra is. Úgy tűnik fel nekem, mintha ezek tolvajok lennének, mert az emberi fejlődés eredményét, saját tudásukat, önző célokból utódaiktól s fajrokonaiktól eltulajdonították.” (1927)

dr. FÖLDI FERENC

Az Országos Magyar Kertészeti Egyesület Kaktuszkedvelők Szakosztálya Elnöke

Debreceni Pozsgástár

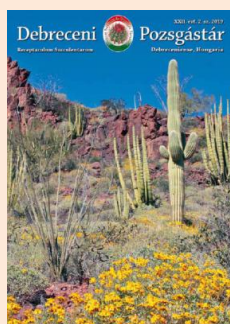
Egy évre csak 5.000,-Ft!

Érdeklék a pozsgásnövények, a kaktuszok?

A világ élvonalába tartozó írásokat akar olvasni újonnan felfedezett növényekről?

Ismerni akarja élőhelyüket? Szeretné beszerezni e növényeket?

Színvonalas, teljesen színes és pontosan megjelenő folyóiratot szeretne?

Debreceni Pozsgástár

Megjelenik évente négy alkalommal, újságként 60 teljesen színes, összesen 240 oldalon, színes képekkel.

A postai költség bérmentesítve a megadott címig!

Előfizetés történhet belföldi rózsaszínű postai utalványon és banki átutalással a

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület számlaszámára:

60600084-14000072, Hajdú Takarékszövetkezet.

Újságunkat régebbi előfizetőinknek is csak akkor tudjuk postázni, ha az éves előfizetési díjat befizették!

Érdeklődés, információ: Szászi Róbert, e-posta: nogorobert@gmail.com, tel: 30/425-6067

Barizs Dániel, e-posta: barizs56@gmail.com

KAKTUSZ és POZSGÁS

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület internetes újságja

Kiadja: Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület, Debrecen

4078 Debrecen-Haláp, Tanya 93. E-posta: nogorobert@gmail.com

Szerkesztőség: m.kaktusz.es.pozsgas.tarsasag@gmail.com

Elérhető honlapunkon: <http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/hirleveleink>

Készíti, szerkeszti: Ficzer Miklós

Az újságban megjelenő cikkek azok szerzőinek véleményét, meglátását juttatják kifejezésre,

amelyektől a szerkesztő nézete eltérő is lehet.

© Ficzer Miklós © Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság, Debrecen

A DEBRECENI POZSGÁSTÁR OLVASÓIHOZ

Kérjük a Debreceni Pozsgástár olvasóit, hogy aki a negyedévek végén nem kapja meg a Debreceni Pozsgástárt, azt feltétlenül jelezze az alábbi elérhetőségen: nogorobert@gmail.com
Jelzésük azért fontos, mert a Debreceni Pozsgástár postázásához napra kész nyilvántartás szükséges. Csak így kerülhető el a postázás esetleges elmaradásával járó kellemetlenség. Sajnos, akaratunkon kívüli okok miatt minden negyedévben előfordul néhány kézbesítés elmaradás. Az elmaradások gyors pótlásához kérjük mielőbbi visszajelzésüket az következő elérhetőségeken: *Szászi Róbert*, e-posta: nogorobert@gmail.com, tel: 30/425-6067

Megértésüket, segítségüket köszönjük.

„Mindennek tetszeni lehetetlen, akarni együgyűség”

Mindenes Gyűjtemény, 1789.

T A R T A L O M

Címlapon: *Echinocereus pacificus* virágok. Fotó: Szabó Imre

A Debreceni Pozsgástár 2019. 4. újságjából	4
A yucca teleltetése. 1891.....	6
Ficzere Miklós: Tóthfalusi Miklós magyar gazda, mint kertész, pozsgás növényei 1847-ben...	7
A Debreceni Pozsgástár az interneten.....	15
Nagy József: Botanikus Kert Dallasban.....	16
Sztrókey Tibor: Egy növénybolond naplójából. VIII. rész	18
<i>Sedum cooperi</i> [= <i>Rhodiola bupleuroides</i>].....	22
Pozsgás-munkanaptár — aktuális teendők január hónapra.....	23
Illés: Halált virágzott a kaktusz a berényi képző udvarán.....	24
Szenczy Imre: Az <i>Aetna</i> , növényföldrajzi tekintetben.....	25
Nagy József: Iskolaprogram – Szent Piroska Általános Iskola, Nyíracsad.....	26
<i>Yucca filamentosa</i>	27
G. G.: Szúrós, virágzó növénycsodák.....	28
Kiss László: Etimológia szótár – <i>pailana</i> - <i>papyracantha</i>	29
Hátlap – Gyerekek rajzai kaktuszokról: Patai Dóra rajza	

A DEBRECENI POZSGÁSTÁR 2019. 4. ÚJSÁGJÁBÓL

Dr. Priszter Szaniszló *Kaktusztörténet dióhéjban* cikkében (lásd: Debreceni Pozsgástár, 2000. 1. szám, 15-24. o.) foglalkozik a *Természethistóriai képeskönyvben* ismerttetett és ábrázolt kaktuszokkal, megemlítve, hogy abban három található: *Melocactus intortus*, *Selenicereus grandiflorus* és *Mammillaria mammillaris*.

Ficzere Miklós *A természethistóriai képeskönyv pozsgás növényei. 1805-1816* című írásában bemutatja a kimaradt két *Opuntia* leírást és ábrázolást, helyesbíti a *Melocactus* meghatározást, valamint közreadja az egyéb szukkulensek ábráit és leírásukat, továbbá az ábrák eredetére is fényt derít. „Friedrich Justin Bertuch német könyvkereskedő, fordító, író, könyvkiadó 190 füzetben adta közzé a *Bilderbuch für Kinder (Képeskönyv gyermekeknek)* című nagyszabású munkáját Weimarban, majd e füzetekből 12 kötet jelent meg német és francia nyelven 1790 és 1830 között. A 12 kötetet Márton József fordította le magyarra németből *Természethistóriai képeskönyv az ifjúság hasznára és gyönyörködtetésére...* címmel, melynek első kötete

1805-ben látott napvilágot. A 12. kötet évszám nélküli kiadás valójában Márton és Szinnyei József közlésében 1816-ban jelent meg, de többek mégis az 1813. évet jelölik meg, mint lehetséges időpontot, de ezt kellőképpen nem indokolják. A weimari és a magyar nyelvű kiadásokra vonatkozó adatok ellentmondanak egymásnak, mivel a kiadások évszámaiból arra lehet következtetni, hogy a magyar nyelvű kiadás megelőzte a német nyelvűt, ami eléggé különösnek látszik. De ezt a körülményt igazolják pl. a Heidelbergi Egyetemi Könyvtár vagy a Herzogin Anna Amalia Könyvtár adatai, amennyiben összevetjük a weimari és a magyar nyelven kiadott kötetek megjelenésének évét. Erre a későbbiekben még visszatérek.”

Dr. Mészáros Zoltán *Hungarika vagy nem hungarika? - Egy hungarika története*

Dr. Mészáros Zoltán Kubában dolgozott 1973-1975 között, ahol növényeket és rovarokat is gyűjtött. A gyűjtések egyik legérdekesebb eredménye a kubai *Melocactus* fajok feldolgozása volt, őt, addig ismeretlen új fajt írt le 1976-ban, mindegyiknek magyar vonatkozású nevet adott – ezeknek egyike a *Melocactus evae*, amelyet felesége (Visnyovszky Éva) tiszteletére nevezett el. A publikáció 1976-ban jelent meg az MTA lapjában, az *Acta Botanicában* angol nyelven.

Milyen úton került a *Melocactus evae* a bélyegre? Lehetséges, hogy a sorozatot az NDK-ban tervezték, ill. nyomtatták?

Egy biztos: a Kubából haza hozott fajok Debrecenbe kerültek, ahol egy német fotós lefényképezte azokat, és elkezdődött a képek vándorútja. Erről mesél a szerző.

Kiss László *Minek nevezzetek? Ahogy tetszik! Az *Echinocereus schmollii* ssp. *nerispina**

A szerző a címben arra a sok-sok elnevezési visszásságra is utal, ami a gyűjteményekben jelenlévő mindennapos valóság, de ez a hivatalos nomenklatúrában is megfigyelhető.

„A növény a D. Hunt *CITES Cactaceae checklist* 1999 évi kiadása szerint az *Echinocereus schmollii* önálló fajként lett elismerve, és ennek szinonimájaként lett megnevezve a *Wilcoxia nerispina*, így elismert faji, vagy alfaji státusszal nem bír. Néhányan azonban tettek kísérletet az *Echinocereus schmollii* ssp. *nerispina* néven történő elismertetésre, de sikertelenül. 1980-ban

A. Cartier besorolta önálló faji státusszal a *Wilcoxia* nemzetségbe, és sokáig ezen név alatt volt ismert a gyűjtők körében. (...) Joel Lodé: *Taxonomy of Cactaceae* kétkötetes könyvében nincs utalás a *nerispina*-ra semmilyen vonatkozásban.”

Nos, taxonok születnek, taxonok meghalnak! A szerző azonban kifejti, hogy a *schmollii* ssp. (var.) *nerispina* elnevezés lenne a reális az *Echinocereus*, de még inkább a *Wilcoxia* nemzetségben.

Leccinum J. Garcia Morales A mexikói tamaulipas „arany” mammilláriái. I. rész.

Régi ismerősünk Leccinum „Lex” Garcia, aki biológus szakember a növénytanban és az entomológiában (hatlábú rovarok tudománya), de mesterfokozatot ért el az erdők tudományában is a Nuevo León-i Egyetemen. Több írása is megjelent már a Debreceni Pozsgástárban. A kaktuszokat 1994 óta tanulmányozza, és néhány új, Tamaulipas-i kaktuszfajt fedezett fel és írt le. Bár elsősorban botanikai tudományokkal, ezeken belül is kaktuszok családjával foglalkozik, de tanulmányozza az ÉK-mexikói virágos növényeket is, és - zoológusként – a szkarabeusz-félék (*Scarabaeidae* / *Coleoptera*) néhány új taxonját írta le. A Tamaulipas környéki coleopterofauna kutatása jelenleg is munkája tárgyát képezi. A természet lelkes rajongója, aki nemcsak új taxonokat fedez fel, hanem egyúttal természetfotós is. 1995 óta számos tudományos fórum előadója. Előadásai működési területének (Tamaulipas, Nuevo León) biodiverzitásával (az élővilág változatossága) és természetvédelmi helyzetével foglalkoznak. Cikkeinek egyik fő értéke a gazdag képanyag, amelyek zömében a saját munkájának eredménye. Célunk e sok kép közreadása, mivel ezek szemléltetik leginkább azokat a természeti körülményeket, ahol az általa leírt növények élnek. Mint írja: „A *Mammillaria* nemzetséghez tartozó fajok mintegy 95 %-a Mexikóban honos, többségük endemikus vagy jól körülhatárolt helyről származik. Az É-mexikói Tamaulipas államban 34 faj ismeretes, amelyek az egész nemzetség 13%-át képezik. A fajok között nagyon érdekes leszármazási vonal található, amelyhez 8 „aranytövises” *Mammillaria* taxon tartozik, s mind a szóban forgó állam területén él. Mindezek a növények kicsiny, hegyi fajok, egyedülállóak vagy csoportosak, amelyek a hegyek alacsonyabban fekvő, bokros régióiban, tölgy- és fenyőerdőkben nőnek. Ezek a kaktuszok világszerte a legtöbbre értékelt és termesztett fajok közé tartoznak.”

A következőkben kiderül, hogyan élnek ezek a kaktuszok a természetben, és tájékoztatást kapunk ezen taxonok élőhelyi viszonyairól is.

Elton Roberts Az *Echinocereus pulchellus* ssp. *sharpii*

Az *Echinocereus pulchellus* ssp. *sharpii*-t először *Echinocereus aquirreanus*-nak nevezték el 1832-ben. A következő nevet 1844-ben kapta, mely az *E. amoenus* volt. Azonban azt állítják, hogy az *E. pulchellus* ssp. *sharpii*-nek nem volt neve, mielőtt Taylor el nem nevezte 1989-ben. Fehér virága van, és egy kicsit különbözik a többitől. A *pulchellus* csoportban négy vagy öt alfajt lehet megkülönböztetni szerzőtől függően. Roberts írja: „Hat vagy hét évvel ezelőtt a 7. fotót elküldtem e-mailben néhány embernek. Az egyik felhívott telefonon, de a vonal olyan rossz volt, hogy alig értettem valamit abból, amit mondott. Annyit kivettem a szavaiból, fel van háborodva, amiért olyan fotót mutatok, amelyen egy *E. pulchellus sharpii* csoport látható, mikor az soha nem sarjad. A 3., 5. és 7. fotók jól mutatják, a növény csoportot képez természetben.”

Fábián László Az *Astrophytum coahuilense*

„Az *Astrophytum coahuilense* faj általánosságban ismert és elismert faj. Ez nem volt mindig így, mivel gyakran tévesztették az *Astrophytum myriostigma* fajjal, amellyel valóban nagyon hasonlatos. Talán az okok egyike az, hogy nem ismerjük valódi felfedezőjét. Feltehetőleg dr. Poselger professzor volt az, aki az első növényeket behozta az *Astrophytum capricorne* fajjal együtt. Az biztos, hogy a 19. század utolsó felében került sor erre, csak azt nem tudjuk, hogy az akkor kínált miriosztigmák mely csoportja volt ez Coahuila államból. Az, hogy Coahuilában élnek hasonló asztrófitumok, nem volt egyáltalán titok. Frič Mexikóból hazatérve megemlíti, hogy Coahuilában is talált miriosztigmákat. Akkor ő nem tudta, hogy egy teljesen önálló fajról van szó. (...) Az importokkal együtt érkeztek meg Európába a *Moneilema armatum* kártevőjük is. Ez egy fekete cincér-féle, amely 5 cm-es nagyságot érhet el. Lassú mozgású és itt egyáltalán nem fogyasztott táplálékot. Napos időben, általában délben az *Astrophytum coahuilense*, az *Astrophytum asterias*, vagy valamelyik *Echinofossulocactus* faj csúcsán napoztak. Az, aki nem

ismeri ezt a bogarat, fel sem merül benne, hogy az import növények testében került be hozzánk. Általában lárvája hatalmas lyukat rág a növény belsejében, így a növények jelentős károsodást szenvednek, vagy akár el is pusztulhatnak. A bogár a petéit a kaktuszokban rakja le. Minden lerakott petéből a kikelő lárvák jó étvágyal fognak neki a kaktuszoknak. Ha egy megtámadott növényt a fülünk közelébe emeljük, jól hallhatjuk a lárvá tevékenységét. Nyolc-tíz hét alatt a lárvá elérni a kisujjnyi méretet.”

Ficzer Miklós Kaktusz és pozsgásgyűjtők: Ilonczai Gyöngyi

Csere, hogy egy újabb hölgyet mutathatok be a Debreceni Pozsgástár hasábjain abból a kevés hölgykoszorúból, akik kaktuszok és más pozsgás növények gyűjtésével foglalkoznak. Gyöngyi Szatmárnémetiben lakik és nagyszámú növény boldog tulajdonosa, de ezen kívül saját internetes honlapján igyekszik minél több emberrel megismertetni érdeklődése olykor nagyon is szűrés lényeit, de még arra is sikerült időt szakítania, hogy újságunk számára néhány cikket írt, amelyeket most is közlünk.

Már az a bemutatás éppen ekkor, azaz, hogy az a nő gyűjtött már az év végén is.

2. nap: A kaktuszgyűjtők a kertben. A kép több kaktuszt mutat, mint például Agave, kaktusz, és más kaktuszok.

3. nap: A kaktuszgyűjtők a kertben. A kép több kaktuszt mutat, mint például Agave, kaktusz, és más kaktuszok.

4. nap: A kaktuszgyűjtők a kertben. A kép több kaktuszt mutat, mint például Agave, kaktusz, és más kaktuszok.

5. nap: A kaktuszgyűjtők a kertben. A kép több kaktuszt mutat, mint például Agave, kaktusz, és más kaktuszok.

6. nap: A kaktuszgyűjtők a kertben. A kép több kaktuszt mutat, mint például Agave, kaktusz, és más kaktuszok.

7. nap: A kaktuszgyűjtők a kertben. A kép több kaktuszt mutat, mint például Agave, kaktusz, és más kaktuszok.

8. nap: A kaktuszgyűjtők a kertben. A kép több kaktuszt mutat, mint például Agave, kaktusz, és más kaktuszok.

9. nap: A kaktuszgyűjtők a kertben. A kép több kaktuszt mutat, mint például Agave, kaktusz, és más kaktuszok.

Ficzer Miklós Kaktusz és pozsgásgyűjtők: Ilonczai Gyöngyi

Öröm, hogy egy újabb hölgyet mutathatok be a Debreceni Pozsgástár hasábjain abból a kevés hölgykoszorúból, akik kaktuszok és más pozsgás növények gyűjtésével foglalkoznak. Gyöngyi Szatmárnémetiben lakik és nagyszámú növény boldog tulajdonosa, de ezen kívül saját internetes honlapján igyekszik minél több emberrel megismertetni érdeklődése olykor nagyon is szűrés lényeit, de még arra is sikerült időt szakítania, hogy újságunk részére néhány cikket lefordítson, amit ez alkalommal is köszönök. „Még nem volt tisztázva akkor, hogy a Latis-gyűjtemény hová is kerül télire. Aztán rá a másik évben május végén a kaktuszkiállításon Tar Sanyit kérdeztem, mi lett a gyűjtemény megmaradt részével. Sanyi intett egyet: „Hát, itt vannak!” – azaz a kaktuszkiállítás helyszínéül szolgáló Szatmár Megyei Múzeum folyosóira került télire, s még május végén is ott voltak. Senki sem gondoza őket, azaz halálra voltak ítélve. Hirtelen ötlettől vezérelve, felajánlottam, hogy a pusztulás helyett, hozzák ki inkább hozzánk, az udvaron van még elég hely. Legalább is addig, amíg tisztázódik, hová kerül majd véglegesen. Mindenki beleegyezett. Férjem segített az elszállításában. Kis csapattal fél nap alatt összehajtottuk az áthoztuk a kaktuszokat hozzánk. A hajdani 2500 darabos gyűjteményből nagyjából ezerháromszáz maradt meg. Jónéhány elpusztult a múzeum folyosóin. A kertbe egy őszibarackfa köré letettünk egy bannert* és arra lett lepakolva, – csak úgy össze-vissza. Se taxon szerint, se fontosság szerint nem volt szétválasztva. A sanyarú utolsó évek is megviselték a kaktuszokat, sok ezek után is elpusztult mire belejöttem a hirtelen nagy mennyiségű növény kezelésébe.”

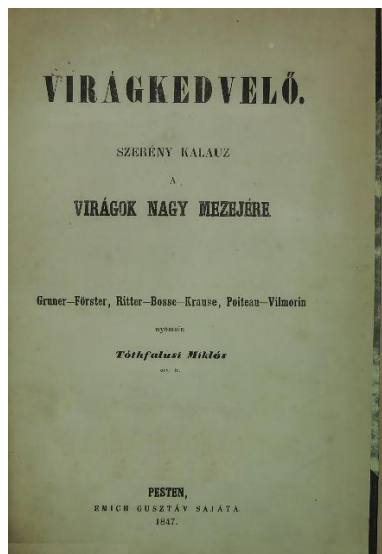
Ficzer Miklós főszerkesztő

A YUCCA TELELTETÉSE.

Yuccáimat azelőtt, - írja Zeiss az E. I. Gartenzeitungban - télen is nyári helyükön a szabadban hagytam, de minthogy némelyikének a törzse télen rohadni kezdett, késő ősszel jókora földcsomóval kiemeltem, a leveleket hegyükön összekötöttem s száraz, világos pinczében homokba raktam. A telelés ily módon olyan jól sikerült, hogy Yuccáimat most mindig úgy telettetem. Leveleit csak azért kötöm össze, hogy több helyet takaríthassak meg.

TÓTHFALUSI MIKLÓS MAGYAR GAZDA, MINT KERTÉSZ, POZSGÁS NÖVÉNYEI 1847-BEN

Írta: Ficzere Miklós

1. A Virágkedvelő kötet címlapja

ennek alcíme: *Szerény kalauz a virágok nagy mezejére*. Előszavában így ír a természethez való vonzalmáról:

„Ragaszkodni a természet kebeléhez s itt keresni föl az élet tiszta örömeit... itt keres-gélni vigasztalást a méltatlansággal küszködő érdemnek fájdalmai, vagy a sorsszurta sebek kínai, avagy a mások gazsága által megejtett erénynek bánatai ellen is!”

Szakmailag a kötetetek mindegyike jelentős értéket képvisel, mert korának legújabb ismereteit igyekszik összefoglalni magyar nyelven az idegen nyelvű szakirodalomra alapozva. Ez leginkább a *Konyhakertészet*, és *A virágkedvelő* kötetnél mutatkozik meg, az utóbbi „Gruner-Förster, Ritter-Bosse-Krause, Poiteau-Vilmorin nyomain” készült. Nézzük, a felsorolt nevek milyen szakirodalmat rejtenek. Több kiadást is megért az 1840-es években *Heinrich Gruner's Praktischer Blumengärtner* (Gruner Gyakorlati Virágkertész Kézikönyve), kiadója, szerkesztője Karl Friedrich Förster. Az 1800-as évek közepén jelentek meg évente Németországban a *Joh. Albert Ritter's allgemeines deutsches Gartenbuch* (J. A. Ritter általános német kertészkönyve) kötetei. A kiadó a lipcsei Gottfrid Bosse volt, aki Ludwig Krause társaságában később a szerkesztésben is részt vállaltak. Ezért az 1840-es évektől már J. A. Ritter, G. Bosse és L. Krause jegyezte a könyveket. Poiteau és Vilmorin voltak szerzői a *Le Bon Jardinier (A jó kertész)* című évkönyv sorozatnak, amelyet a párizsi Audot kiadó évente megjelentetett egyre bővülő tartalommal, az nem tudható, melyik kiadásból merített Tóthfalusi, lehetséges, hogy többit is. Az agavét, aloét, kaktuszt és Mesembryanthemumot részletesen tárgyalja pl. az 1839. évi Évkönyv. Erről, mint az egyik legsikeresebbéről, említést tesz az Almási Balogh Pál szerkesztette *Tudománytár* 1840. évi kötete.³ Sok kifejezést kellett átvennie, és mivel magyar megfelelő nem volt, ezért sok új magyar szót, kifejezést alkotott. Az „Útba igazítás” részben mondja:

„Fűvészeti (akár a Linnéféle mesterséges, akár a Jussieuféle természetes rendszert itt nem adhatánk, de távol sem azért, mintha annak ösmerését minden műveltebb virágkedvelőnek szükségesül el nem ismernők, hanem csupán azért, mert annak – csak vátlatbani megmagyarázására is – annyi növénytani elő – vagyis alapismeretekkel kellene megelőztetnie, mennyit e munka szűk köre egyáltalán nem fogadhata el.”

Rendszert valóban nem adott, azonban Linné binominális tudományos neveit használta. Tóthfalusinak a hónapok magyar nevét is ismertetnie kellett, így pl. a tavasz három hónapja: tavaszelő, tavasz hó, tavaszutó. A szukkulens növényeknél, ahogyan a többinél is, elmondható,

elsősorban a német nyelvű könyvekből vett ismereteket igyekezett „magyarítani”. A Mesembryanthemum 'rojtika', a cactus 'tüskörccz' lett. A szukkulens növényeket tekintve négy nemzetséget ismertet: Agave, Aloe, Cactus (ez Linné értelmezésében a Cactaceae családot jelentette), és a Mesembryanthemum. Ezen nemzetségeket és említett taxonjait az 1. és 2. táblázatba foglaltam a meghatározásukhoz szükséges megjegyzésekkel, valamint közreadom Tóthfalusi eredeti ismertetését is az eredetivel a lehető legnagyobb mértékben egyező írásmóddal és szerkesztéssel.

„**AGAVE AMERIC.** Amerikai Agave. Americ. od. grosse Aloe.

Ezen szép dísznövény csaknem minden csinos kertben fölaltatják, és a növényházaknak is valódi dísze. Megnőtt növénynél a husos levelek 4-7 láb hoszaságot és alakjuknál 1 láb szélességet s 4-6 hüv. vastagságot is nyernek, szélök tüskés fogú, s hegyük pedig éles fulánkban végződik. Sima virágszára a mi növényházainkban 2-5 hónap alatt képződik ki, alajánál 6-8 hüv. átmérőü, s 20-26 l. magasra fölnyulik és fölül loboruan (piramidalisch) oszlik szét sok virágágakba, mellyeken gyakran 6000 virág is díszlik*). Virágai zöldes sárgák, kellemes szaguk és sok édenyt tartalmaznak; megjelenésök ideje: nyárutótul őszhóig. Elvirítás után a növény elhal, de tömérdek gyökshajtványt hágy maga után.

Van sárga szélü (*Ag. picta*) és fehér s még tarka levelü (*Ag. fol. variegatis*) változványa is. - A fák közé szokott számoltatni.

Hona: Déliamerika, Jamaica és az Antillek; déli Europa- és éjszaki Áfrikában csak elvadúlva tenyészik.

Mivelés: Porhanyó, kövér, $\frac{1}{6}$ rész vastag homokkal vegyített-kerti vagy melegágyföldet, és tágos edényt kíván, ennek fenekére kavacsot vagy cserépdarabokat rakván. 1-4° meleggel beéri s ekkor ritkán kell megöntözni, nyárbán pedig meleg, verőfényes helyre tétetik s bőven kell öntözgettetnie. Szaporítani gyökshajtványairól igen könnyű, és magról is lehet.

*) Nürnbergben egy 26 éves *Ag.* 8265., Frankfurtban egy 48. éves 7393; felső Gratzben pedig egy 28 éves 14,264 virággal pompázott. (Dr. J. D. Schultze szerint).

Azon balhídelem, mintha minden századik évben csak egyszer virágzanék, nem áll. Annyi igaz hogy ezen óriásnövény ritkán virágozik, kivált éjszaki Európában 30-50-60 sőt 100 évet is el kell érnie, mielőtt virágot hozna; de déli Európában (ahol a szabadban sövény gyanánt is használtatik) 8-10 éves korában is már kiképződnek virágai.

Aloë.

Szép. kövér növények, némelly fajnak törzse van (bokornemű) mások törzs nélküliek (öröklők); virágaik: kalász vagy fürtvir.

A sok. faj közül megnevezendők:

A. acuminata Haw. Tüskés a. Törzstelen, vonal-lándsás, tüskepillás, szürkellő levelekkel és szép, világos-biborveres virágokkal, mellyek tavaszéltől tav.-utóig jelenkeznek. Jóreményfoki.

A. arborescens Haw. Cserjés a. Tíz-12 l. magasra nő, levelei szürkezöldek, kardképűek, tüskésfogas széllel. Virágai hüv.-hoszúk, skarlátveresek zöld széllel, gyönyörűek. Vir. idő: télutó és tavaszéltő. - Jó reményfoki.

A. barbadensis Mill. Barbadoszi a., (*A. vulg.* De C a n d)

Levelei lándsá-kardképűek, finom tüskés-fürészfogasok, szürkezöldek, igen puhák s levesek; szép, sárga virágai nyárbán jelennek meg. Barbadosz, Syria, Görögország.

A-caesia (*Hechtblau* A.) Csukakék a. Levelei hoszulándsások, veres tüskés széllel, kéklőszürkezöldek. Virágai gyönyörűk, világos skarlátveresek, csúcsok zöld, később violaszínű, tavaszéltőben jelennek meg. Jó reményfoki.

A. humilis Thbg. Törpe a. Törzstelen, lándsásdad-árképű, tüskésfogas, arczán dagadt levelekkel és szép, véreszöldszélü virágokka; Vir.- idő: tavaszéltő - nyárelő. Igen hálásan virágozik! Jó reményfoki.

A. margaritifera Gyöngyös a. Apró, zöldesfehér virágai nem valami szépek, hanem tojásképű, csúcson háromszögű s mind a két oldalon fehér, gyöngy-alaku bibircsókka rakott levelei igen díszesek. Törzstelen; vir. idő: tavasz és nyár. - Jó reményfoki.

A. picta D. C. Festett a. Levelei hoszukás lándsások, tüskés fogosak, arcukon fehéres keresztzalagokba torlott foltokkal. Virágai szépek, veresek, halványkékes széllel; vir. idő: nyár. *Jó reményfoki.*

A. soccotrina. Haw. Szokkotori a. Levelei kard-lándsások, csaknem szürkezőldek, apró, fehér tüskés széllel. Virágai élénk skarlátveresek, zölde-sárga csucscsaL Vir. télben. – *Jó reményfok, Soccotra-szigete, Arábia.*

A. vatiegata. Tarka a. Válás, 3szögű s 3sorosan álló levelei igen csinos fehértarkák, fehér és porczosan cikpés széllel. Gyönyörű, husszinveres, zöld szegélyzetű virágai tavasszal és nyárbán jelenkeznek. - *Jó reményfoki.*

Mivelésük: igen könnyű, midenféle termékeny, porhanyós, vastag homokkal vegyített kerti földben tenyésznek,- s minthogy kevés nedvességet szeretnek, kavacságyazatot kívánnak. Kitelelnek 5-8° melegnél, világos, száraz állhelyen, ritkán sőt épen nem is öntöztetvén meg. Nyárelőben, a szabadba napos helyre tétetnek, - itt azonban a délinaptól valamint sok esőtől is oltalmaztatniok kell; kün hagyhatók őszelő kezdeteig. - *Szaporittatnak* dugványok és mellékhajtványaik által, magról ritkábban; amazoknak, mielőtt elültetnéd, néhány napig szikkadni kell, különben könnyen rothadnak.

CACTUS. Tüskörz*) (?). Csoda-tövis. Fackeldistel

Fás, leveletlen vagy levelnélkülinek látszó igen csodás alakképezvényű növények, többnyire számtalan tüskék- és sertékkal fegyvereztetvék sok közülől kitűnő pompás virágokkal is díszleg, de mindnyájan *ehető*, sima vagy pikkelyes, s néha jó nagy *bogyókat termők*. Ezen nevezetes növénynek igen nagyszámu fajait **) változatos különféleségük miatt - bizonyos alnemekre osztották:

A. Csökképű viráguak (Röhrenförmige Bl.), levéltelen törzsüek:

1. *Mamillaria*. Bimbó-tüsk. 2. *Melocactus*. Dinnye-t.
3. *Echinocactus*. Tüskésdi-t. 4. *Echinopsis*. (?)
5. *Cereus*. Oszlop-t. 6. *Phyllocactus*. Szárny-v. Röp-tüsk.
7. *Epiphyllum*. Levél-tüsk.

B. Kereképű viráguak (*Radförmige Bl*):

a) Pikkelynemű levelekkel biró törzs.

8. *Rhipsalis*. (?) 9. *Lepismium*. Pikkeles t.

10. *Hariota*. Izelt-tüsk.

b) Igazi levelekkel biró törzs.

11. *Opuntia*. Füge-t. 12. *Pereska*. Fa-tüskörz.

Itt csak néhány fajt említünk névszerint meg. A nevek elébe tett szám azon osztályt jelenti, mellyhez azon fajok tartoznak:

1. *Mam. nivosa* Lk.; *M. Caput Medusae*; *M. vivipara*; *M. coronaria*. 2. *Mel. amoenus*; *atrosangvin.* - 3. *E. leucanth.*, *E. Ottonis*; *E platyacanth.* - 4. *Eyriesii*; *E. Oxygona*; *E. Zuccarinii.* - 5. *C. coccineus*; *C. flagelliformis.* - *C. grandiflorus.* *C. Mallisoni.* *C. speciosissima* - 6. *Ph. Ackermannii*; *Ph. Hookeri.* - 7. *E. Altensteinii.* - 9. *L. commune.*, - 10. *H. salicorniodes.* - 11. *O. coccinellifera.* - 12. *P. aculeata*; *P. Bleo DC.*, *P. grandiflora.*

Columna Trajani: hona - Mexicóban 40-45 l. magas, 18-20 hüv. átmérőjű!

*) Ezen név, csekély véleményem szerint, igen könnyen ébresztené azon eszmét - mellyet mintegy képviselnie kell, - t. i. olly alany, melly tüskés, karczol = körmeivel körözöl.-! 'Fac meliora' - - -

**) Németországban már mintegy másfélszáz faj miveltetik.

Mivelés: A *Cactus-fajok* csaknem mindnyájan igen egy formán és egyszerűen kezeltenek. Szép, zöld, húsos és igen változatos leveleik, s gyakran a legpompásabb virágaik miatt is nem csak a nagyszerűbb növényházaknak diszei hanem szobaablakokba is valódi dísnövényekül alkalmaztatnak. *Eme vegyülék:* 3 rész jó, tiszta melegágyföld, 1 rész hanga-, vagy lápföld- és 1

rész vastagabb folyóvízi homokkal keverve kivétel nélkül az egész tuskörcz-család, alá a legalkalmasabbnak tapasztaltatott. Minthogy nagyságához képest a legtöbb fajnak kevés és apró gyökere van, lehetőleg kis cserepekbe, nevezetesen pedig *nem-mélyekbe* kell azokat ültetni, - alájok egy hüv. vastagon csereptöredék; dirib-darab téglá vagy kavacs ágyaztatván - a víz szabadon, átszivároghatása végett. - Az *'áttétel'* vagyis az átültetés csak minden 2-3 évben tavaszhozban tetetik, kivéve azokat, mellyek tavasszal virágzanak, mert ezeket csak elvirításuk után ültetjük át. - Kiteleltetésük vagy melegdében, (*Warmhaus*) vagy pedig valamely száraz, világos, délnek fekvő szobában is, 8-10 fokú melegnél legtöbbszörre, jól sikerül sőt sok faj még kisebb meleggel is beéri, -- csak hideg, nedves vagy párás levegő ne járja azokat. Fő szempont pedig hogy buja és természeti alakjukban díszelgessenek az: hogy *egész nyáron át künn a szabad levegőn tartassanak*. Sőt, újabb tapasztalatok szerint, a legkedvezőbb reájok nézve az, ha a *szabad földbe* (a föntebb érintettük kellő vegyületűbe) *kiültetnek* (t. i. cserepükből); ilyenkor azonban ősz felé jókor, még őszelőben ismét visszaültetjük cserepökbe, hogy télre még új gyökereikkel kapaszkodhassanak meg. *Öntözgetni* - kivált télen át, midőn a *tuskörczcsalád* nagyobb része aludni szokott, - a legnagyobb óvatossággal kell; ez oknál fogva a permetezés (*Bespritzten*) is el maradhat. De, közelegvén a nyár, mihelyt növényzési életműködésüket vidáman megkezdék, ekkor nem kell tőlük sajnálni a vizet, mert igen szeretik ám azt! - annyira, hogy napfényes időjáratkor minden estve bőven meg kell öntöztetniük s permeteztetniök; - tartósan borongós-időjáratkor pedig óvatosabbnak kell lenni az öntözgetéssel.

Az, *A:* 1., 2., 3., 4., 5., és *B:* 11. eredetileg a tengerpartok legnaposabb részein, és a legforróbb, napégette, köves síkságokon, a *B:* 11 pedig szinte ott s hegyes vidékeken tanyáznván, ép ez okbul igen kedvelik a napmeleget, és sok faj igen érzékeny a hideg és tulságos nedvesség iránt, de mindamellert is csaknem csodálkoznunk kell, minő szépen nyaralnak égövünk alatt is, kivált a szabad földben; - az *A.* 2. azonban, kivált tartós hideg esőzés ellen védni kell. Ellenben az *A* 6., 7., és *B* 8., és 12 általában sokkal több nedvességgel megbirkózik, semmint a többi fajok, és virágaik kiképzésére, bárha szinte sok meleget-is; de sokkal, kevesebb napot követelnek, minthogy hazájokban is a nedves, árnyékos őserdőben (többszörre mint élősdiék vagyis más növényeken nőlk) tanyáznak.

Szaporításuk magról, dugvány és sarjadványaik által történik. A mag télutó- vagy tav.előben cserepekbe vettetik, be ne takard földdel, hanem csak gyengén hozzá kell ehez nyomogatni, és jó nedvesen kell tartatnia; az üvegtáblával is befödött cserép, a melegde ablaka mögé, vagy meleg ganajágyra helyezettetik; a friss mag 8-14 nap alatt már kicsirázik. A dugványok tav.előtül őszelőig szoktak készítettetni. - Ezeket soha se szabad, az ízesülési helyből venni, hanem az ág- vagy növényrész mindenkor az ízesülés fölött, vagy pedig a középén vizirányosan vágatni ketté, mert ama - t. i. az ízesületből vett dugvány - igen lassan (néha csak 2-4 év múlva) ver gyökereket A dugvány metszetszélétét szén-, téglá-, kréta- vagy gypszporral be kell hinteni s kitenni a napra, hogy sebe tökélesen kiszáradjon. Ekkor ültetjük cserépbe, és meleg ganajágyra tevéen nedvesen tartjuk. - Csupán a *Melocactusok* azok, mellyeket -másképp nem, mint egyedül magról lehet szaporítani.

MESEMBRYANTHEMUM. Rojtika. Zaser- od. Mittagblume.

Ezen dísznövények többé-kevésbé vastag, húsos és nedűs levelűek, s többszörre mind szép, fénylő, gyakran illatozó virágúak, mellyeknek keskeny, vonalképzű szirmai kifejlésök idejekor csillagalakban terülnek szét, — későbbben húsos magburokat hagyva magok után. — Eddig több mint 300 fajt ismernek, mellyeknek nagyobb része „*Jóreményfok*”-tul veszi eredetét. — Itt, a húsos növények kedvelőinek, csak azon legkitűnőbbeket nevezzük meg, mellyek gyakrabban s gazdagabban szoktak virágzani és szép virágaikkal is ajánlják magukat:

M. aurantiac. Haw. *A r a n c s s z i n r o j t*. Nyárelőtül őszelőig virít.

M. bicolorum L. Kétszínű r. Sárga skarláttal. Nyárhó — őszig.

M. coccineum Haw. *s k á r l á t s z i n r*. Tavaszutó — őszelőig.

M. conspicuum Haw. *F é n y p i r o s r*. Tav.utó — nyárhóig.

M. micans L. csillogó r. Fényes sötét-sáfránsz.; tav. utó — nyárhóig.

M. noctiflorum, Éjvirágzó r. Nyárelő — nyárutóig.

M. rubrocinctum Pirosszegélyű r. Biborveres. Nyáron át.

M. tricolorum Haw. Háromszínű r. Sárga, vérbiborga, barna. Nyáron át virágzik.

Miv. Kövér, porhanyós, $\frac{1}{4}$ homokkal kevert haraszt- és melegágyföld; nem nagy cserép — cseréptöredék ágyazattal; minden tavasszal nagyobb-nagyobb cserépbe való átültetés. Száraz, napos helyen, szobában, vagy növénydedben $3-6^\circ$, az igen vastag levelűeket s szártalanokat azonban $6-8^\circ$ melegen kell kiteleltetni. Enyhes időben gyakori szellőztetés; kevés víz (télben), — de forró nyári napokon, kivált a gyengébbek s szártalanok, bővecskébben is öntözgettetnek. A hoszas esőzést ki nem állhatják, e szerint a szártalan kényesebbeket napos, de eső ellen fedett tartóczára kell helyezni. A keményebbeket s virágzásra hajlandóbbakat a szabadba, meleg, napos, porhanyós rovagyba is ki lehet (cserepükből) ültetni, itt igen pompásan diszlelnek. *Szapor.* a szártalanok gyöksarjadékaikról, a bokrosak pedig dugványok által (mérsékelt melegágyon), minden magtermő fajnál pedig magvetés útján is eszközölhető. — Az imént elősorolt 8 faj mind 'öröklő'.

Megjegyzésre méltó a „Jegesdi rojtika” *Mesembr. crystallin.* L. Ezen egész növény — de kivált szára és ágai, — számtalan átlátszó vízgolyócskával van ellepve s úgy néz ki, mint ha jéggel volna behintve. Leveli tojásdadok, habosak, húsosak. 2 - 3 l. hoszu szára földön csúszó, s rajta nyárhó és nyárutóban apró, fehér, igen egyszerű virágok vannak. *Cap, canáriai szigetek és Athene* vidékén honol. — Ez csak *évelő* (azaz 1 évi).

Miv. Magva (tav.előben) melegágyra, vagy cserépbe vettetik, és ha a növénycsék megnöttek, cserepekbe, vagy a szabadba, könnyű, kövér földbe s verőfényes helyre ültetnek. Eleinte több vizet elszened, de midőn virágai fejlődnek, igen kevéssel is beéri (kivált ha magvát akarjuk hogy megérlelje). — Néha sikerül $4-10^\circ$ melegen kiteleltetése. A szabad földben többnyire tövéren (= buján) nő.

2. *Rhipsalis baccifera*
Fotó: Rigerszki Zoltán

3. *Aloe variegata*
Fotó: Dr. Csajbók József

4. *Aloe arborescens*
Fotó: Nemes Zoltán

1. táblázat: Tóthfalusi Miklós *Virágkedvelő* könyve Agave, Aloe és Mesembryanthemum taxonjai

© Ficzere Miklós N ő v é n y n é v	Tóthfalusi magyar elnevezései	Jelenleg elfogadott név
AGAVE		
americana		<i>Agave americana</i>
picta		<i>Agave americana</i> var. <i>picta</i>
fol. variegatis		<i>Agave americana</i> 'Variegata'
ALOE		
acuminata ¹	Tüskés aloe	lásd. Jegyzet
arborescens	Cserjés aloe	<i>Aloe arborescens</i>
barbadensis	Barbadósi aloe	<i>Aloe vera</i>
caesia ²	Csukakék aloe	<i>Aloe</i> × <i>caesia</i>
humilis	Törpe aloe	<i>Aloe humilis</i>
margaritifera	Gyöngyös aloe	<i>Haworthia margaritifera</i>
picta	Festett aloe	<i>Aloe maculata</i>
socotrina	Szokkotori aloe	<i>Aloe socotrina</i>
vatiegata [helyesen variegata]	Tarka aloe	<i>Aloe variegata</i>
Megjegyzés		
¹ A leírótól függően két megoldás lehetséges. Egyik: ha <i>Aloe acuminata</i> Lam., akkor ez a név a <i>Gasteria carinata</i> var. <i>verrucosa</i> (Mill.) van Jaarsv. szinonimája. Másik: ha <i>Aloe acuminata</i> Haw., akkor ez a név a <i>Aloe humilis</i> (L.) Mill. szinonimája.		
² <i>Aloe</i> × <i>caesia</i> Salm-Dyck 1817.		
MESEMBRYANTHEMUM		
aurantiac.[aurantiacum]	[N]Arancsszín rojtika	<i>Lampranthus aurantiacus</i>
bicolorum	Kétszínű rojtika	Megoldatlan név
coccineum	Skárlátszín rojtika	<i>Lampranthus coccineus</i>
conspicuum	Fénypiros rojtika	<i>Lampranthus conspicuus</i>
crystallin[um]	Jegesdi rojtika	<i>Mesembryanthemum crystallinum</i>
micans	Csillogó rojtika	<i>Drosanthemum micans</i>
noctiflorum	Éjvirágzó rojtika	<i>Mesembryanthemum noctiflorum</i>
rubrocinctum	Pirosszegélyű rojtika	<i>Carpobrotus acinaciformis</i>
tricolorum	Háromszínű rojtika	<i>Cephalophyllum tricolorum</i>

Agavéból lényegében egyetlen fajt említ, az *A. americanát* és ennek két változatát. Az Aloe kilenc fajt tartalmaz, a magyar nevek a latin fordításai, ezek közül öt nem található Priszter Szaniszló *Növényneveink* könyvében.⁴ A 'rojtika' névre keresztelt Mesembryanthemum nemzetségben kilenc fajt említ, megadva magyar nevüket is. A kilenc fajból ma kettő maradt a Mesembryanthemum tagja, a többi négy más nemzetségbe került, egy faj pedig nem azonosítható. A Cactus ismertetését névadással kezdi, az általa kitalált név a 'tüsköréc', s meg is indokolja választását, igaz megjegyzi: „Fac meliora”, azaz „lehet jobb” [is]. A kaktuszok 12 nemzetségét sorolja, közülük tíznek magyar nevet ad, kettőnek, Rhipsalis és Echinopsis, nem talált megfelelő elnevezést. Priszter egyik tanulmányában olvashatjuk⁵, s ez később végigvonul a későbbi írásokban is, miszerint 30 kaktuszfajt említ meg Tóthfalusi, ez azonban téves adat, mert a valós szám 27. A felsoroltak a jelenlegi rendszertan alapján 21 fajt és 15, ill. hozzászámítva az epiteton nélküli Rhipsalist, úgy 16 nemzetséget képviselnek.

5. *Disocactus flagelliformis* (balra).

Fotó: Tóth Norbert

6. *Aloe humilis* (jobbra)

Fotó: Nemes Zoltán

2. táblázat: Tóthfalusi Miklós *Virágkedvelő* könyve Cactus taxonjai

© Ficzere Miklós N ő v é n y n é v	Tóthfalusi magyar elnevezései	Jelenleg elfogadott név
CACTUS		
1. <i>Mamillaria nívosa</i>	Bimbó-tüskörcz	<i>Mamillaria nívosa</i>
<i>Caput Medusae</i>		<i>Mamillaria sempervivi</i>
<i>vivipara</i>		<i>Escobaria vivipara</i>
<i>coronaria</i> ¹		Megoldatlan név
2. <i>Melocactus amoenus</i>	Dinnye-tüskörcz	<i>Melocactus intortus</i>
<i>atrosangvin</i> ²		Megoldatlan név
3. <i>Echinocactus leucanthus</i>	Tüskésdi-tüskörcz	<i>Echinopsis leucantha</i>
<i>Ottonis</i>		<i>Notocactus uruguayus</i>
<i>platyacanth.</i>		<i>Echinocactus platyacanthus</i>
4. <i>Echinopsis Eyriesii</i>		<i>Echinopsis oxygona</i>
<i>Oxygona</i>		<i>Echinopsis oxygona</i>
<i>Zuccarinii</i>		Megoldatlan név
5. <i>Cereus coccineus</i> ³	Oszlop-tüskörcz	Megoldatlan név
<i>flagelliformis</i>		<i>Disocactus flagelliformis</i>
<i>grandiflorus</i>		<i>Selenicereus grandiflorus</i>
<i>Mallisoni</i>		<i>Disocactus × mallisonii</i>
<i>speciosissima</i>		<i>Heliocereus speciosus</i>
6. <i>Phyllocactus Ackermannii</i>	Szárny- vagy Röptüskörcz	<i>Disocactus ackermannii</i>
<i>Hookeri</i>		<i>Epiphyllum hookeri</i>
7. <i>Epiphyllum Altensteinii</i>	Levél-tüskörcz	<i>Schlumbergera truncata</i>
8. <i>Rhipsalis</i>		Fajnév nincs
9. <i>Lepismium commune</i>	Pikkeles-tüskörcz	Megoldatlan név
10. <i>Hariota salicorniodes</i>	Ízelt-tüskörcz	<i>Hattoria salicornioides</i>
11. <i>Opuntia coccinellifera</i> ⁴	Füge-tüskörcz	<i>Nopalea cochenillifera</i>
12. <i>Pereskia aculeata</i>	Fa-tüskörcz	<i>Pereskia aculeata</i>
<i>Bleo</i>		<i>Pereskia bleo</i>
<i>grandiflora</i> ⁶		<i>Pereskia grandifolia</i>
<i>Columna Trajani</i>		<i>Cephalocereus columna-trajani</i>
Jegyzet		
¹ Egyes szakmunkák szerint a <i>Mamillaria spinosissima</i> szinonimája, mások szerint a <i>M. coronaria</i> szinonimája a <i>M. coronatus</i> és a <i>M. cylindricus</i> .		
² Helyesen írva: <i>Melocactus atrosanguineus</i> .		
³ <i>Disocactus × mallisonii</i> = <i>D. flagelliformis</i> × <i>D. speciosus</i>		
⁴ Az <i>Opuntia cochenillifera</i> hibás írása.		
⁵ <i>Pereskia grandiflora</i> nincs, hibásan írt név, helyesen <i>Pereskia grandifolia</i> .		

Ismételten meg kell jegyezni, a Tóthfalusi alkotta növénynevek nem kerültek be a már említett *Növénynevek* könyv gyűjteményébe. Tóthfalusi *A magyar gazda mint kertész* könyvének napjainkig tartó mellőzöttségét az is mutatja, hogy sem hasonmás kiadás, sem elérhető digitális változat nem készült. Magáról Tóthfalusiról sem tudunk sokat, az egyetlen, legtöbbet mondó összefoglaló H. Szabó Béla 1967-ben megjelent írása, címe: *Tóthfalusi Miklós miskolci orvos és 1847-ben megjelent nagy jelentőségű kertészeti munkája*⁶. Ebből az alábbiakat tudhatjuk meg:

„**Szerencsés véletlen folytán jutottam hozzá** Tóthfalusi Miklós miskolci orvos 1847-ben megjelent *A Magyar Gazda, mint KERTÉSZ* című háromkötetes, nagy jelentőségű művéhez. A Könyvtájékoztató 1966. évi 1. száma Könyvgyűjtőknek ajánljuk című rovatában Győr város antikvár könyvesboltja Tóthfalusi Miklós „a miskolci orvos alapvető mezőgazdasági művét” hirdette meg eladásra. A név nem volt ismeretlen, hiszen Miskolc városról írt ötkötetes monográfiájában Szendrei megemlíti a miskolci írók között. Sokkal inkább megdöbbentett a hirdetésnek az a szövegrésze, hogy „alapvető mezőgazdasági

műve”. Az alapos áttanulmányozás után egyre inkább meggyőződésemmé vált, hogy valóban nagy jelentőségű, de eddig szinte ismeretlen munkáról van szó. Az aranyozott, barokk díszítésű bőrkötésben lévő, három mű címe: *Gyümölcsbarát*, *Konyhakertész* és *Virágkedvelő*. A mű szerzője után kutatva kiderült, hogy szakirodalmunk érthetetlenül nem tartja számon. A magyar gyümölcsstermelés történetének eddigi feldolgozói, Rapaics Raymund és Mohácsy Mátyás sem ismerték. Lexikonjaink meg sem említik nevét, még az olyanok sem, mint az Új Magyar Lexikon, vagy az 1958-ban megjelent kétkötetes Mezőgazdasági és az 1963-ban megjelent Kertészeti Lexikon. Ez annál érthetlenebb volt számomra, mivel Tóthfalusi munkájának több hónapos áttanulmányozása után egyre inkább arra a megállapításra, meggyőződésre jutottam: a magyar gyümölcsstermelés, pomológia-történet szempontjából nagy jelentőségű, feldolgozatlan mű ez. A múlt században Miskolcon élt Tóthfalusi Miklós munkája pillére a magyar gyümölcsstermelés szakirodalmának.

Tudománytörténetünk hallgatása Tóthfalusi Miklósról és munkájáról több okra vezethető vissza. Elsősorban arra, hogy a nagy jelentőségű mű megjelenése a 48-as szabadságharc kirobbanásának idejére esett. A szabadságharc leverése után alig maradhatott belőle példány, hiszen még Petrák is magánkézben lévő példány alapján vette föl az 1712—1860 között megjelent könyvekről szóló könyvészeti munkájába. Hogy milyen mérvű lehetett e könyv példányainak pusztulása, arra az is példa: megyénk legrégebbi tudományos könyvtárának, a sárospataki nagykönyvtárnak sincs belőle példánya. A hallgatás másik oka az, hogy a szabadságharc idején maga a szerző válik kompromittált emberré. Az 1867-es kiegyezés után nem tartozik a rehabilitált közéleti nagyságok közé. Halála után pedig nem akad kutató, aki fellebbtené a fátyolt munkásságáról. Életútjából sikerült felderíteni, hogy édesapja, Tóthfalusi Mihály sajkócazi református lelkész volt. 1795. március 9-től 1808. március 15-ig éltek Sajokázán. Aszalóra átköltözve, 1811. november 12-én született Tóthfalusi Miklós. (Anyja: Szrogh Judit, híres miskolci családból került ki.) Iskoláit Aszalón, Miskolcon, majd Budapesten végzi. 1838-ban avatják orvos doktorrá. Miskolcon letelepedve Kun Klárával köt házasságot. Felesége családja révén részt vesz a szabadságharc előtti Miskolc és az itteni nagy létszámú, Kazinczy Ferenc szerint, nagyon tehetséges fiatalok szellemi megmozdulásaiban. A feleség családja, a Kunok állnak annak az erjedésnek középpontjában, amelyik hatására 1840-ben megalakul a Major utcai Tudós Társaság, melynek Tóthfalusi Miklós is tagja. Itt nem kisebb emberekkel ismerkedik össze, mint Palóczy László, Szemere Bertalan, és a későbbi munkásságára nagy hatást gyakorló Szontágh Gusztáv. Utóbbi ösztönzésének köszönhető, hogy megírja háromkötetes alapvető kertészeti munkáját. Szontágh sem csak kritikusként és filozófusként jelentős személy tudománytörténetünkben, hanem mezőgazdasági szakíróként is. 1843-ban jelenik meg *A szenvedelmes dinnyész* című munkája. Ez és az 1846-ban megjelent másik, *Útmutatás az okszerű dohánytermesztésre koszorúzott népszerű értekezés* című műve Tóthfalusi ösztönzői. Közben kirobban a szabadságharc és természetszerű, hogy abban a miskolci ifjak, így Tóthfalusi is részt vesz. Mint orvos küzd végig a szabadságharcot. A hadügyminisztérium 1849. március 6-án nevezi ki főorvosul a Kazinczy Hadosztályhoz és a hadosztályhoz tartozó tüzérségi alakulatokhoz. A szabadságharc leverése után életútja csak nehezen követhető nyomon. Itt él ugyan még egy ideig családjával együtt, a mai Szabadság tér 4. számú ház helyén lévő korábbi épületben. Annyi volt még felderíthető, hogy szakcikkei, szám szerint 40, még 1863-ig jelennek meg olyan országos szaklapokban, mi a *Magyar Gazda*, a *Gazdasági Lapok* és a *Falusi Gazda*. Az említett háromkötetes kertészeti munkáján kívül még két kötet maradt ránk. Ezek időbeli sorrendben: 1. *Az orvos viszonyairól*. Buda, 1838. 2. *A mezőgazdaság népszerű kézikönyve*. Schlipf J. A. nyomán szabadon magyarítva, Pest, 1853. Ezt követően semmit sem tudunk róla, sem halála évéről, sem sírjának helyéről. Remélhető, hogy a közeljövőben ezeket az adatokat is sikerül majd felderíteni, és sírjánál is adózhatunk emlékének, felbecsülhetetlen munkásságának a pomológia szempontjából jelentős, nagy értékű munkája megjelenésének 120. évében, 1967-ben.”

Tóthfalusi Miklós a Gazdasági Akadémia tanára Debrecenben?

Kutatásaim alapján H. Szabó Béla írását néhány új adattal tudom kiegészíteni. A Széchenyi István alapította Magyar Gazdasági Egyesület 1845 június 7-i választmányi ülésén rendes tagnak felvették Tóthfalusi Miklós orvosdoctort⁷, majd a következő ülésükön, június 30-án az Egyesület segédjegyzőjének választották. Erről így tudósított a Jelenkor:

„A' kihirdetett titoknok-segédi állomásra a' folyamodók összes érdemeik 's tehetségeiket tekintetbe véve, a' titoknok által Tóthfalusi Miklós tr. [tudor = tudós] jelöltetvén ki, az a' korm. választvány által korábbi végzés értelmében meg is erősítettett, egyszersmind pedig' szinte a' titoknok ajánlatára 's előterjesztésére, különösen tekintetbe véve Tóthfalusi urnak az olvasó gazdaközönség 's Miskolcz vidéke előtt már eléggé isméretes gyümölcsészeti tehetségit, jártasságát és kitűnő hajlamát, a' gyümölcsstenyésztési 's kertészeti szakosztályban segédjegyzői toll bízottat reá...”⁸

H. Szabó Béla írta, hogy Tóthfalusi írásai 1863-ig jelentek meg különféle szakmai újságokban, s ezután semmi hír nincs róla, nem ismert halála éve, nem tudni, hol temették el. Így érdekes az az adat, amelyre a Néptanítók Lapjában bukkantam. Ebben tudósítanak 1874-ben *A f. évi debreczeni gazdasági póttanfolyamról*, amit a hazai néptanítók számára Debrecenben tartottak július 31-től négy hetes időtartammal. „A tanterv szerint megállapított tantárgyak szakértő tanáruk által adattak elő..., növénytermelést Deininger Imre, s a kertészetet Tóthfalusi Miklós helyb. gazd. tanár urak adták elő.”⁹ Vajon ez a Tóthfalusi Miklós ugyanaz, mint akiről az írásom szól? Ebben az évben 63 éves lehetett, tehát az életkor nem zárja ki személyét, megegyezik az a szakmai terület is, a kertészet, amivel mindig foglalkozott. Talán a szabadságharc bukása után Debrecenbe került, ahol helyben gazdálkodó tanára lett a Gazdasági Akadémiának? A kérdésre a további kutatások adhatják meg a választ.

Ficzere Miklós

Irodalom

¹ Budapesti Hiradó, 1847. március 2. 551. szám, 144.

² Vajda Péter: Dalhon, 3. füzet, 179. Pest, 1841.

³ Almási Balogh Pál (szerk.): Tudománytár. Literatúrai mutató. 4. kötet, 12. füzet, 507, 1840.

⁴ Priszter Szaniszló: *Növényneveink. - A magyar és a tudományos növénynevek szótára.* Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1998.

⁵ Priszter Szaniszló: *A magyar kertészeti irodalom két úttörője Entz Ferenc és Tóthfalusi Miklós.* A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Közleményei 54. Botanikai és dendrológiai szekció. 1994.

⁶ H. Szabó Béla: *Tudománytörténetünk 120 éves adóssága: Tóthfalusi Miklós miskolci orvos és 1847-ben megjelent nagy jelentőségű kertészeti munkája.* Észak-Magyarország, 23. évfolyam, 22. szám, 4. 1967. január 26.

⁷ Nemzeti Újság. 40 évfolyam, 108. szám, 437. 1845. július 11.

⁸ Jelenkor. 14. évfolyam, 57. szám, 342. 1845. július 17.

⁹ Balázs János: *Vidéki levelek. - A f. évi debreczeni gazdasági póttanfolyamról.* Néptanítók lapja. 7. évfolyam, 18. szám, 296-297. 1874. szeptember 30.

A DEBRECENI POZSGÁSTÁR AZ INTERNETEN

Minden érdeklődő figyelmébe ajánljuk a Debreceni Pozsgástár Interneten is elolvasható példányait. Az újság ezen a címen 1998 decemberében jelent meg először, ez volt az 1. szám. Az Interneten e számtól kezdődően 2016. év 4. számáig minden újság elolvasható, szám szerint 81 db. Ezenkívül megtalálható még az előd, a Hajdú-Bihari Kaktuszkedvelők Tájékoztatója, és sok más szakmai folyóirat és könyv.

BOTANIKUS KERT DALLASBAN

A képeket Nagy József készítette 2018 márciusában.

EGY NÖVÉNYBOLOND NAPLÓJÁBÓL

VIII.

Írta: *Sztrókay Tibor*

Bokáig érő vízben, mint szigetek meredeztek a sziklakert dombjai s a diófa összeszabdalt koronájáról kövér cseppek cuppogtak a tengerbe. A víz szélein jégsávok sűrűsödtek, amelyen lenyúzott színes szirmokból és levelekből a kert szépségének tajtékos halotti koszorúja hevert. Könnyet csalt szemünkbe a látvány s azt hittük, hogy minden veszve van. Tört, zúzott, hengerelt a jégzápor sűrűje s legjobban a kaktuszok s a többi pozsgások kövér testét szabdalta meg. Ezt is... azt is ... és azt is ... számoltam végig. Mintha kést forgattak volna szívemben. Sokat közülük rendbe hozott később a jó idő — a természet nem hagyja magát egykönnyen legyűrni az elemektől —, és sok érdekes alakzat és bő virágzás fakadt a hegesedett sebeik nyomán, de jónéhányat bizony alaktalanná roncolt a jég. Akkor azonban azt hittem, hogy egyikből sem lesz soha többé növény és a legközelebbi szombaton neki is iramodtam, hogy sürgősen pótoljam a veszteséget. S ha már egyszer ott voltam a forrásnál, újabb fajtákkal is megrakodtam.

Ragyogó arccal állítottam haza.

— Ezeket a gyönyörűségeket nézd! — nyitottam ki a dagadt táskákat feleségem előtt. Szép sorban kicsomagoltam tálcákra a növényeket. Ili egy darabig csak szórakozottan nézte, mint gyűlnek katonás sorba a kövér testű érdekességek, aztán egyszerre csak közelebb hajolt hozzájuk.

— Hát ezt miért vetted meg? Ilyen már van nekünk.

— Van, de tönkretette a jég.

— Ilyen is van — mutatott egy gymnocalyciumra. — És ilyen is. Meg ez is...

— Van, de azok is megsérültek.

Ili szeme elborult.

— Valamennyi sérült helyett vettél?

— Hát hogyne.

— Akkor miért vásároltál újakat is?

— Miért? Hát te nem örülsz nekik?

— É-én? Utálom őket! — robbant ki Iliből a keserűség. — Már régen utálom.

Megdöbbenve néztem feleségemre.

— Utálod? Vagy nem jól hallok? Hát nem te vittél bele engem a kaktuszozásba? Ki mondta azt, hogy sohasem hitte volna, hogy ilyen szépek a kaktuszok? És az elsőket, nem te személyesen hoztad haza. mintha kisbabák lettek volna?

— Azokat szerettem, de ezeket? ... Nem lehet bírni ezt.,.

— Mit?

— Még kérded? Majdnem naponta hozol haza újakat... Nem is akarom látni őket! Egy vagyont költesz rájuk!

Most már tisztán értettem mindent. Idegzsongító magyarázatba kezdtem. Nyugtattam, csitítottam, és talán életem legszínesebb kaktuszelőadását tartottam feleségemnek. Kár, hogy nem írtam le azonnal az értekezlet után, mert most, aki csak elolvashatná, menthetetlenül kaktuszrajongó lenne. Azzal kezdtem, hogy mennyire igaza volt Ilinek, mikor annak idején gyönyörűeknek találta őket. Aztán vázlatot festettem arról az ősparadicsomról, ahol ezek a csodálatos növények a szabadban élnek. A száz mázsás zömök, húsos testekről, a tizenhat métert is meghaladó kövér oszlopokról. Majdnem Kolumbusz Kristófig visszakanyarodtam a kaktuszok történetében, de Cortez Ferdinand vad spanyoljairól már biztosan beszéltem. Döbbenetes színékkal ecseteltem a vad hatszázak megtorpanását, midőn a mexikói fennsíkra benyomultak, és az aztékok tanyáinál megpillantották a több méter magas, soha nem látott, nagy, citromsárga virágokkal borított, tüskés, kövértestű növényeket. És azt is, mennyire meghökkentek, mikor meglátták a hatalmas testű élő oszlopokat, melyeken piros virágok tündököltek. Mintha fáklyák lettek volna. Aztán kezembe vettem az anhalonium williamsit és elmeséltem misztériumát.

1. *Lophophora williamsii* a „peyote” a bokrok aljában. La Soledad, Nuevo Leon, Mexikó. Kép: Tóth Norbert

2. *Pachycereus weberi*, a „száz mázsás zömök, húsos test”. Teotitlan, Pueblo, Mexikó. Kép: Tóth Norbert

3. „Egy kövér oszlop” a *Ferocactus gracilis* ssp. *coloratus*. Rosario, Baja California, Mexikó. Kép: Tóth Norbert

4. *Leuchtenbergia principis*, egy „orosz herceg” nevét őrzi. Nunez, San Luis Potosi, Mexikó. Kép: Tóth N.

Megelevenítettem a kereszt égése alatt indult, de kapzsi pénzvágtyól hajtott spanyol hódítók indián-mészárlásait, az őslakók lázadását és végleges letörésüket. Beszéltem az indiánok misztikus szertartásairól, amelyeknél ennek a kis kaktusznak kisajtott nedve nagy szerepet játszott. Elgyűrűzött előttünk a lobogó tűz sejtelmes világításában a peyotetól megrészegült, tolldíszes, vadul táncoló lánc. Aztán a varázsló lépett a közepre...

— Akkor is kár kidobni rá a pénzt — szólt közbe durcás hangon Ili.

Megnémultam egy pillanatra. Ilyen száraz megjegyzés, még a zöld vetést is kiaszalta volna. Mély lélegzettel, taktikát változtattam.

— Kár a pénzért? — kérdeztem sokat sejtető hangon — tudod, hogy milyen különleges növények ezek? Értékek! A világ leghidegebb tájain is drága üvegházakat tartanak üzemben értük államok és magánosok. Salm-Dyck hercegnek már száz évvel ezelőtt olyan gyűjteménye volt, amelynek csodájára jártak, fis nem egy újonnan felfedezett fajtát komoly, híres tudósokról neveznek el. És örömmel vállalta a keresztapa tisztét bárki. A leuchtenbergia, egy orosz herceg nevét, az obregonia pedig, Mexikó egykori államelnökét örökíti meg. Még Mexikó címerébe is belekerült a kaktusz!

— Mindez nagyon szép. De mi nem vagyunk sem orosz herceg, sem tudósok, sem mexikói elnök, és címer sem kell. De van családunk, két apró gyermekünk, s te mégis ezekre a semmikre költöd a pénzt. Már el sem férnek majd télen a lakásban.

— Semmikre?! — háborodtam fel lelkem mélyéből. — Ezek semmik? Tudod, hogy turini száműzetésében Kossuth Lajosnak is egy cereus peruvianus volt a kedvenc növénye?...

— Nem tudtam. De ha így van, akkor végy tőle példát. Nagy ember volt, mégis beérte egyetlen kedvencével.

Erre már nem lehetett mit válaszolni. Abbamaradt a vita s fanyar ízzel számban, fogtam a tálcákat s leballagtam a kertbe, ültetni. Persze, a vita csak pillanatnyilag ült el. A növények továbbra is szaporodtak és még számos értekezlet zajlott le köztünk e tárgy körben. S ilyenkor megvitattuk a kaktuszok múltját, jelenét és jövőjét, valamint az én gazdasági és pénzügyi szakértelmemet. Egészen addig tartott ez, míg aztán anyósanyám, már említett legfelsőbb ítélete lezárta a szempontok tisztázását. Azóta ideiglenes fegyverszünet csendje és békéje honol köztünk és zavartalanul élvezzük mindnyájan a kert szépségét. Említettem már, hogy szeretem az állatokat, csak a kétéltűeket nem túlságosan kedvelem, a hullóket meg éppen nem szívlelem.

5. *Cereus peruvianus* Kossuth Lajos kedves növénye szoklatla pózban. Kép: Ficzere M.

Hideg, szenttelen, nyirkos lények. A legtöbb ember irtózik tőlük. Kisebbik lányom, Ági, mint sok másban, ebben az érzésben sem azonosítja magát az átlagemberrel. Ő szereti ezeket az állatokat. Talán azért, mert karcsú teste és vékony csontja éppen olyan hajlékony, mint a kígyóé, fűrgé, mint a gyík és ugrál szüntelenül, mint a menekülő béka. Különös a természete. Makrancos, mint a fiatal csikó, vad, mint a párduc és hízelkedő macska. Az árva gyermek történetén keservesen sír, de dacosan összeszorítja száját, ha büntetés sújtja. A véletlenül rácsapódó lepkétől és lopva ráereszkedő szúnyogtól megijed, de habozás nélkül kapta el a fűben tekerdő vízisikló nyakát. A hatalmas nyári zivatar megrongálta a kertet. Ezt tatarozgattam. Ági is lent volt, de pepecselő munkám nem érdekelte. (Nem nagy kertészszenvedély szorult bele. Kicsi kertescskéjét is csak azért alkudta ki, mert Juditkának is van.) Reggel korán, a frissen hozatott homokdombon dolgozott. Sütőkemencét és alagutat fűrt bele, aztán kanyargós szerpentint a domb tetejére és a csúcra zászlót ütött. Azóta már régen árván száradoznak a cifra homoksütemények, mert elhívta szakácsukat a hinta (vajás kenyere csak kétszer esett le a porba), magas ugrott, aztán végigöntözte a lépcsőt, mert a forró kvön jó a topicskolás s most éppen a tűzfalhoz ütögette labdáját kiszámolóra.

A kimozdult szikladarab mögött üreg tátongott. Ahogy kiemeltem, zöldes barna tömeg mozdult meg a fenekén. Lüktetni, majd nyüzsgögni kezdett, aztán kivetődött a gomolygásból egy hatalmas varangyos béka, majd egy másik, aztán apróbbak. Ági egyetlen szóra, mint a villám ott termett. Csillogó szemmel figyelte a megzavart család menekülését, aztán hirtelen mozdulattal belenyúlt az üregbe. Karja mellett cikáztak a porontyok, egyet mégis sikerült elcsípnie.

— Ne félj ... nem bántlak... te kis édes — simogatta meg a rémülten ficáncoló foglyot. Biztatta, babusgatta, míg végre

6. Mexikó egykori államelnökének nevét örökíti meg az *Obregonia denegrii*.

Kép: Tóth Norbert

megcsendesedett. Talán a szavaktól, talán, mert elfáradt a hiábavaló erőlködéstől, vagy tán az apró kezek melegétől. Csak pislogott és oldala lüktetett vadul. Ági a homokhoz vitte. Háttal heveredett a domboldalra s fejét fél kézzel feltámasztva, a napozó kivágásában, bronzszínű mellkasára ültette a csúnya állatkát. Ott ült egy darabig a lapuló ijedség, farkast nézve Ági mosolygó, kék szemével, aztán megelégtelte a mulatságot és hirtelen jött, furcsa oldalugrással, elrugaszkodott a bársonyos párnáról. Ági, mint a villámlás, kapott utána. Egy ... kettő... három s újra kezében volt a szökevény.

— Te csúnya, szabad ilyet csinálni? ... Hát nem jó helyed volt?

Korholta, de minden mondatnál megsimogatta. Aztán nagyon óvatosan, mintha törékeny lenne, letette az orgonabokrok tövébe.

— Menj kicsikém. Menj az anyukád után...

A békaporonty egy darabig dermedten várt, aztán a rugó pattanásával beugrott az erdei ciklámenek szép rajzú levelei közé.

Ági szereti ezeket a hidegvérű lényeket. Én nem. Elismerem, egyik-másikuk, mint a kígyó és béka is, hasznos. Ezért védem is őket. De nem szeretem. Mint ahogy semmit sem szeretek, ami hideg, nyirkos, nyálás és nyúlós. Nem szeretem a nyirkos kezet, a vizenyős szemet és utálok a csúszó-mászó, csiganyálás természetet. Valamikor azért idegenkedtem az ilyen emberektől, mert a kígyóra és békára emlékeztettek, most pedig már azért nem szeretem ezeket az állatokat, mert azokat az emberi természeteket juttatják eszembe. Ági is bizonyára csak azért szereti ma még ezeket az állatokat, mert gyanútlan lelke még nem ismeri eléggé az embereket.

Par nappal ezelőtt, egy férfi vetődött be hozzánk. A kaktuszokra volt kíváncsi. Megnézett, megcsodált és megdicsért mindent. Időnként olyan közelről nagyította meg az érdekesebbeket, hogy majdnem orron bökte a tüskéje. Venni is akart a másodpéldányokból, mert mint mondotta, öneki nincsenek cseredarabjai. Kopott volt a ruhája s alázatos az arca, megsajnáltam hát, s néhány növényt ajándékba csomagoltam neki. Kissé szabódott, de gyorsan megköszönte, s hogy még jobban meghálálja, a kapunál búcsúzóra ezzel távozott:

— Még egyszer, nagyon köszönöm, és adok egy jó tanácsot. Említette, hogy X-et ismeri. Nagy gyűjteménye van, ismerem én is. De a világért, nehogy vásároljon tőle, vagy cseréljen vele. Gyökértetves minden növénye. Persze, ezt csak bizalmasan mondom — és ezzel széles köszöntéssel kilibegett a kapun. Jól tette. Mert kis híján kilöktem volna magam is. Hazudott. Gyalázatosan hazudott. Ismerem jól X-et és valamennyi növényét. A nyirkos kézszorítás nyomát csak a mosdótálig bírtam. Szerencsére, nemcsak ilyen látogatói vannak virágoskertünknek.

Folytatás következik!

Sztrókay Tibor

SEDUM COOPERI [= RHODIOLA BUPLEUROIDES]

Ezen apró piros levelű Sedum, fehér csillagalakú virágaival, legfőlebb 8 cm magasságot ér el, a földön szépen szétterül, sűrű bokrokat képezve, csinos miniatűr-növényt ábrázol, melyet leginkább ablakomon szeretek látni. A hol az ablakpárkányon, vagy az ott álló nagyobb cserepeken még egy kis világos hely kínálkozik, egy-egy Sedum foglalja azt el, s mondhatom, hogy több példányban igen kellemes, sajátos benyomást tesz. Ezt a Sedumot csak kis cserepekben, kerti-földdel kevert, kissé homokos hanga-földben nevelem.

Nyáron mérsékelten ugyan, de többször megöntözöm, megjegyezvén, hogy óvatosságból a cserép fenekére cserépdarabokat rakok.

K. K.

Kertészeti Lapok. 1891. szeptember 9. szám 244. o.

POZSGÁS-MUNKANAPTÁR — AKTUÁLIS TEENDŐK JANUÁR HÓNAPRA

E rovatunkban hónapról hónapra összegyűjtjük a jellemzően előforduló ápolási munkákat, amelyek pozsgás növényeink sikeres nevelését segítik.

**Decemberben-januárban virágzik a *Conophytum longum* és *C. lithopsoides*.
Fotó: Katona József**

1. Kaktuszaink a mélynyugalom állapotában találhatóak, amennyiben az eddigi gondozási tanácsokat betartották. Életjelenségeik lényegében nincsenek. Ha kissé megtöprödött, esetleg ráncos lett egyik másik, ne jelentsen gondot. Ezen a tüneten a tájékozatlanok öntözéssel próbálnak segíteni, mely gondoskodás a növény halálához vezet. Legyenek irgalmatlanok és semmiképpen ne locsoljanak!
2. Néha nézegessük meg kaktuszainkat, nincs-e valamilyen kártevő, vagy valamilyen gomba nem telepedett-e meg. Ha ilyet észlelünk, akkor a megfelelő szerrel csak azt az egyedet kezeljük, amelyiken valamilyen tünetet észleltük. Különösen ügyeljünk a gyapjas tetvek és a szövőatkák megjelenésére.
3. A karácsonyi kaktusz és a hozzá hasonló más levélkaktuszfélék még virágozhatnak. Ezeket időnként mérsékeltan öntözzük meg, a tartási hőmérséklettől függően. Talajuk csak éppen nedves legyen. Ha a telettési hely megfelelően világos és hőmérséklete magasabb, úgy egyik-másik kaktuszon már megjelenhetnek a bimbók, de ez a tény külön tennivalót nem igényel.
4. Ha korábban vetettünk, úgy a csírázás is elkezdődhet, amennyiben a vetést magasabb hőfokon tároljuk. A vetésünket a korábbi hírleveleinkben leírt módon kezeljük.
5. Legfontosabb teendők azonban a szakirodalom tanulmányozása, ismeretterjesztő könyvek beszerzése. Belőlük nyerhetünk olyan ismereteket, amelyek elgondolásainkban, elképzeléseink megvalósításában segíthetnek.

Gyapjas tetvek (*Planococcus citri*)

Ficzere Miklós

Szövőatka (*Tetranychus telarius*)

MAGYAR KAKTUSZ ÉS POZSGÁS TÁRSASÁG PROGRAMJA 2020. I. FÉLÉVBEN

Január
TÉLI SZÜNET

Február 29. szombat

Cséke László: Ománi utazás, tengerparttól a sivatagig

Március 28. szombat

KÖZGYŰLÉS

Április 25. szombat

Ficzere Miklós: Vedd el hitét, tagadd el múltját – botanikatörténeti félrebeszélések

Május 23. szombat

Dr. Csajbók József: Okos kaktuszok? A növényi intelligenciáról.

A programok helye és ideje a külön nem jelölteké: Csapókerti Közösségi Ház
Debrecen, Süveg u.3. (a Kassai úti benzinkútnál lévő Jánosi utca végén, a templomnál).
Kezdési időpont a jelzett napokon: délután, 16 óra! Megközelíthető a 19-es autóbusszal!

HALÁLT VIRÁGZOTT A KAKTUSZ A BERÉNYI KÉPZŐ UDVARÁN

Szemgyönyörködtető látvány Jászberényben a Tanítóképző Intézet udvarán az a két „óriás kaktusz” amely magasba nyúló virágszárával, kúpformájú, barnás-sárga virágfürtjeivel méltán vívta ki az emberek csodálatát. Az Agave — alonia nevű egzotikus növény őshazája a Földközi- tenger térsége. Szárazságtűrő fajta, levelei két méter hosszúra megnőnek, súlya az évek során eléri a 350-400 kilogrammot. Érdekessége, hogy 25 éves korában kivirágzik, 4-5 hónapig pompázik csodálatos virágfürtjeivel, azután elpusztul. A jászberényi

tanítóképzőben virágzó növényeket Verseghy Sándor, az intézet kertésze 1949-ben kapta ajándékba elődjétől. Az akkor még hüvelyknyi kaktuszok élénk színükkal, csipkeszerű tüskéikkel vonták magukra a kertész figyelmét, aki eleinte a szakirodalomból, majd viselkedésükből ismerte meg tulajdonságaikat. A két kaktusz közben fejlődött, évente újabb hatalmas levelekkel gyarapodott, s az idén május elején 25 éves korában elkezdődött halálos virágzásuk. A csodálatos folyamat rövid ideig tartott, a két növény levelei közül egy-egy virágszár bújtt elő, pár hét alatt 15 cm-t vastagodott, magassága pedig elérte az 5 métert. És ott a magasban, az emberi kéz érintésétől védve nyíltak ki és rendeződtek fürtökké a ritkaság- számba menő virágok. A kivirágzott Agave — alonia-ák tündöklése még tart, bár levelei — talán, hogy meghosszabbítsák a virág életét — elhaltak, a virágszárak vést jóslóan vékonyodnak, a virág sárgás fénye fakul. Az emberek még megállnak az intézet bejárata előtt, hogy megcsodálják a ritka növényt. Pár nap múlva azonban az új tanév megnyitására érkező hallgatók talán csak hírével vehetik, hogy a két kaktusz, amely az elmúlt negyedszázad alatt „hózzá nőtt” az intézet életéhez, belepusztult szépségébe.

— illés- —

Szolnok Megyei Néplap. 1973. szeptember 6. 24. évfolyam, 208. szám, 7. o.

Megjegyzés: A közel 50 éve megjelent cikk több pontatlanságot tartalmaz. Agave — alonia nincs, a növény minden valószínűség szerint *Agave americana*. Nem kaktusz. Őshazája Amerika és nem a Földközi-tenger térsége.

AZ AETNA, NÖVÉNYFÖLDRAJZI TEKINTETBEN

1856.

Írta: *Szenczy Imre* Philippi után. [Részletek az Etna pozsgás növényeiről.]

„kisfige és óriás kaktus *Cactus Opuntia*, et maximus, valamint az amerikai agave *Agave americana* a vidékre valami idegen, déli bélyeget nyomnak. E növényzet majdnem afrikai égövet kíván, s ilyennel bír is Sicilia... (...) Indiai figék, opuntiák (kaktusfajok L.) a legzordonabb, még lávával fedett földben is díszlenek. Ezen, semmi ápolást nem kívánó kaktusokból most egész erdőket láthatni, kivált Paterno vidékén; pöszmétéhez hasonló gyümölcsseit kivált a szegényebb sorsú emberek frissítő étel gyanánt megeszik; fajtáikból fűszeres ízéért a moscarellinek nevezett zöldet szeretik leginkább, s még jobban a ritka, magnélküli fajtát. Az opuntiának három faja természetik Siciliában: a széles kaktus, *Cactus Tuna* ritkábban, kisfige kaktus, *Cactus Opuntia* megehető gyümölcsseivel, és óriás kaktus *Cactus maximus* Guss, (amyclaeus Ten.), mely áthathatlan kerítésekül szolgál. A Canari szigeteken a kisfige kaktus *C. Opuntia* Buch szerint 2002 lábnyi magasságig megy; de ez talán más faj, minthogy virágait Buch barnáknak mondja, holott a siciliai sárgák. — E kaktusok az Aetnán annyiból igen hasznosak, mivel gyökereik a lávarétegek hasadékaiba hatván, s a lavadarabokat szétrepesztvén azokat művelésre alkalmasakká teszik. Árnyékaik alatt figebab *Lupinus*, peremér *Calendula*, magzating *Asphodelus*, fehér és hegyeslevelű nyulárnyék *Asparagus albus* et *auctifolius*, káposzta *Brassica*, mustár *Sinapis*, cserjés rezeda *Reseda fruticulosa*, díszes akánt *Acanthus mollis*, csuklyás kontyvirág *Arum Arisarum*, és sokféle szilene *Silene* fajok tenyésznek. Mindezek s a kaktusok lassanként annyi földet képeznek, hogy a veteményezés lehetséges, ámbár csak 30 év múlva. (...) ...ligeti és faszzerű szettyin *Euphorbia Characias* et *dendroides*; e faszzerű szettyin tavaszi virágoztakor egyik a legszebb cserjéi közül Siciliának; magassága mintegy hat lábnyi; rövid ágai úgy osztvák el, hogy a csalit tökéletesen félgömbölyű; nyáron leveletlen, de ősz felé sűrűn sarjaznak ki levelei, s februáriusban jelennek meg számos sárga virágai. A szerző 1500 lábnyi magasságon látta utoljára e növényt szúrós tukmával *Smilax aspera*, mely az éjszaki oldalon Mistretla-nál 2500 lábnyira is fölmege. E szettyin Afrika közeiére emlékeztet, s a Canari szigeteken canari s balsamos szettyinjeire *Euphorbia canariensis* et *balsamifera*... ()... konya köszönnyel Cotyledon Umbilicus, s több szaka *Sedum* fajokkal a kövek hasadékiban gyökereznek, a szerzőtől 3300 lábnyi magason is találtattak s hihetőleg még följebb is tenyésznek. — Feltűnő, hogy Siciliában egyetlenegy kőrözsa *Sempervivum* sem terem (hacsak, mint Smith és Gussone tevék, az órjás szakát *Sedum rostratum* Ten. ahhoz nem számítjuk), holott a Canari szigeteken abból tizennégyféle tenyészik. Viszont Siciliának tíz szaka *Sedum* faja van, azon szigeteknek pedig egy sincs. (...)

Új Magyar Muzem.
Természettudományok.

Szenczy Imre:

*Az Aetna, növény-
földrajzi tekintetben.*
1856. 109-127.

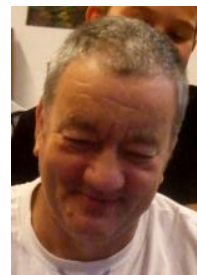
Cactus Tuna
(*Opuntia*
ficus-indica) az Etna
előterében.

Kép: Alessandro Saffo

ISKOLAPROGRAM

Szervezi, levezeti és előadásokat tart: Nagy József, Mikepércs

SZENT PIROSKA GÖRÖG KATOLIKUS ÁLTALÁNOS ISKOLA, NYÍRACSÁD,
2019. MÁJUS 22.

YUCCA FILAMENTOSA

1. A cikk eredeti rajza.

2. *Yucca filamentosa* 'Bright Edge' Kép: Ficzere

Ez egyike azon növénynek, melynek rokonai csak meleg vidékeken tenyészthetők szabadban és majdnem az egyetlen, mely nálunk, mint élő növény leginkább előfordul. A *Y. filam.* Karolinában vadon tenyészik, de ott igen kis területre terjed. Az igen elágazó törzs a földben van és ritkán emelkedik ki annak felületére. Mindegyik ága egy csinos levélkoronát visel, hosszú, keskeny levelekkel, melyek szűrös hegyben végződnek és melyeknek kissé barnán színezett élein hosszú, fehér szálcscák lógnak, melyek jellemzők a fajtára nézve. A levélkorona közepéből emelkedik ki júniustól szeptemberig az 11/2 m hosszú virágkocsány lazán elhelyezkedett, gula alakú füzérrel, nagy, harang alakú, fehér, meglehetősen állandó virágokkal díszítve. Vannak változványai, inkább zöldes vagy sárgás-fehér virágokkal, a tiszta fehér színűek azonban a legkiválóbbak. A mint a 141-ik ábra mutatja, a *Y. filamentosa* igen dekoratív, még a virágok nélkül is. Alkalmazása díszkertjeinkben igen sokoldalú, a legkisebb kertben alkalmazható akár mint magányos növény, akár pedig csoportban gyepes területen, lejtőkön, sziklás részleteken stb., de napos és nem nedves álláshelyet kíván. Különböző növényünk igénytelen, mert úgy könnyű, mint nehéz talajban is díszlik. Egy helyen soká maradhat, mely idő alatt igen megbokrosodik. Szaporítása a bokrok szétosztása útján történhetik, a mi azonban csak tavasszal történjék. Jobb szaporítási mód a gyöktörzsek utáni szaporítás, melyek tavasszal levágnak (a nagyobbik) és cserép vagy csészébe lesznek téve úgy, hogy hegyük a földből kilássék és azután egy nem igen meleg trágyaágyba helyeztetnek el. A mint jól kihajtottak, szabadföldbe ültethetők el. Lehet a gyöktörzseket a szabad földbe is elvetni, de így nem nő oly gyorsan. Mint cserepes növény is nyerhet alkalmazást, télen azonban hideg helyen tartandó. Cseréptenyésztésre alkalmasabbak a *Y. securata* és *gloriosa*.

(Név nélkül)

SZÚRÓS, VIRÁGZÓ NÖVÉNYCSODÁK

Seregélyes. Először azt hinné az ember: egyenesen Mexikóból érkeztek a felvételek. Pedig olvasónk, Sinkó Zoltán csodálatos, gondozott kaktuszkertje itt van a megyében. [Fejér]

Több ezer kaktusz büszke tulajdonosa ugyanis a pályázatunkra jelentkező, seregélyesi Sinkó Zoltán és felesége. Ketten gondozzák a rengeteg növényt: a munkát a férj irányítja, hiszen - ahogy nevetve mondja - ő a „kaktuszbolond” a családban, bár a felesége is szívesen gyönyörködik a pompás virágokban. Sinkó Zoltán elárulja, mindig vonzották ezek a szúrós növények, de teljes erőbedobással öt éve foglalkozik evvel: a kertre áldozza minden szabadidejét. A gazdag gyűjteményben több száz fajta kaktusz van - csak kövirózsából vagy 80 félélt

tart számon a gyűjtő. A kaktuszokból ráadásul negyven fajta még télálló is: azaz a hideg idő beálltával nem kell bemenekíteni. Mert a többi kaktuszt azért minden évben gondosan át kell teletetni, majd tavasszal újra kiültetni a kertbe. Hiszen a kaktusz imádja a szabad levegőt, ott fejlődik igazán. És tegyük hozzá: a vizet se szabad sajnálni a növénytől. Sinkó Zoltántól megtudtuk: nála egy fűtött, az egyik oldalán üvegezett garázsban vészelik át a növények a telet. Tavasszal pedig másfél hétig is eltart, amíg minden növényt sorra kiültetnek a szabadba. A napfényhez is fokozatosan szoktatja a növényeket, különben megéghetnek... Egy efféle kaktuszkert minden nap ad valami elfoglaltságot, de persze, rengeteg gyönyörűséggel is szolgál, hiszen tavasztól őszig mindig akad egy-egy csodálatos növény, amely éppen virágot bont....

(88)

Képek: Sinkó Zoltán

ETIMOLÓGIA SZÓTÁR

Pozsgásnövény elnevezések jelentése latin, német és magyar nyelven.
 Etymological dictionary - denotation of the succulent names in Latin, German and Hungarian languages.

P

pailana, pailanus	benannt nach Herkunft: Sierra de Paila, Mexico	(Sierra de) Paila-ból való
painterii	benannt nach Jos H. Painter	painter-féle
palea	das Spreublättchen	toklász
palea feni	die Heuspreu	szénapelyva
palhuayensis	benannt nach Herkunft: Palhuaya, Bolivia	Palhuaya-ból való
pallarensis	benannt nach Herkunft: Pallar, Bolivia	Pallarból való
pallens, pallescens	bleichend, erblassend	halványodó
pallidus, pallida	bleich, blass, blass gefärbte benannt nach den blassrosa Blüten	sápadt, halvány, (halvány- rózsaszín virágról elnevez- ve)
palmadora	in Brasilien Üblicher Name	Brazíliából származó név
palmatum	palmenförmig	pálmaszerű, tenyészzerű
palmeri	benannt nach Dr. E. Palmer	Palmer-féle
pulustris	im Sumpfe wachsend	mocsári
pamanesiorum	Eigennamen: Pamanes	Pamanes-féle
pampagrandensis	benannt nach Herkunft: Bolívia	élőhelyről elnevezve
pampana	aus der Pampa stammende aus Pampa de Arrieros, Südperu	Pampa (város)-ból való, Dél-Peru
pamparuizii	benannt nach Herkunft: Pampa Ruiz, Bolívia	Pampa Ruizből való, Bolívia
pampeana, pampeanus	Pampas bewehend, Argentiná	pampákon tenyésző
panameensis, panamensis	benannt nach Herkunft: Panama	Panamáról elnevezve
pandurata	geigenförmig	hegedűszerű
panellana	benannt nach Sr. J. Panella-Bonastre	Panella (-Bonastre)-féle
panhoplites	vollbewaffnet	teljes fegyverzetű
paniculata, pniculatus	das Gebrumm, rispige?	bugás
pannonica	ungarisch	magyar
pannus	der Fetzen	foszlány
pannosus	faservollig, dichtfilzig	filces
papagayana	benannt nach Papagayos, Argentin.	papagayosból való
papillaris	papierstachelig	papírtövisű
papillosa, papillosus	warziger (häckiger)	szemölcsös
pappus	schopfig, der Schopf	bóbitás, bóbita
papyracantha, papyracanthus	papierdornen	papírtövisű

Rajzolta Patai Dóra, 4/b osztályos tanuló, Berettyóújfalu, József Attila Általános Iskola.